

РОЗДІЛ 5

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ

УДК 811.111

КОГНІТИВНА МЕТАФОРА В СУЧАСНОМУ ІТ-ДИСКУРСІ

Баранюк Катерина,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імена академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: Будз Ірина,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри

романо-германської філології

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Анотація. У статті метафора розглядається як базовий когнітивний механізм, що забезпечує концептуалізацію абстрактних категорій через досвід конкретних явищ. На основі теорії концептуальної метафори здійснено аналіз впливу метафоричного моделювання на сприйняття інформаційних технологій у сучасному англomовному ІТ-дискурсі. Установлено, що метафора виконує ключову роль у формуванні семантичних полів, спрощує складні технічні процеси та сприяє їхньому закріпленню у мовній практиці. Асоціативні ряди, що виникають від базових понять до нових номінацій, демонструють взаємозв'язок між лінгвістикою та психологією, підтверджуючи когнітивний потенціал метафоризації.

Ключові слова: метафора, когнітивна метафора, концептуальна метафора, ІТ-дискурс, англійська мова.

Annotation. The article examines metaphor as a fundamental cognitive mechanism that enables the conceptualization of abstract categories through concrete experiential domains. Based on the theory of conceptual metaphor, the study analyzes how metaphorical modeling influences the perception of Information Technologies within contemporary English IT discourse. It is established that metaphor plays a crucial role in shaping semantic fields, simplifying complex technological processes, and facilitating their integration

into linguistic practice. Associative chains ranging from basic concepts to newly coined terms illustrate the interrelation between linguistics and psychology, thereby confirming the cognitive potential of metaphorization.

Key Words: metaphor, cognitive metaphor, conceptual metaphor, IT discourse, English language.

Метафора традиційно постає як складний дискурсивний феномен, що поєднує мовний та когнітивний виміри. У різних теоретичних парадигмах вона інтерпретувалася як девіація від мовної норми, як стилістичний троп із експресивним забарвленням, а також як універсальний когнітивний механізм концептуалізації світу. У межах сучасних когнітивних студій відбувається інтеграція цих підходів, що дозволяє описати метафору в її багатофункціональності та системності.

Динамічний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій актуалізував появу спеціалізованої ІТ-лексики, яка виконує номінативну функцію щодо нових технічних артефактів та програмного забезпечення. Дискурс ІТ-сфери характеризується переважно молодіжною комунікативною практикою, що тяжіє до використання експресивно забарвленої лексики. Водночас термінологічний апарат галузі значною мірою ґрунтується на нейтральних, зрозумілих мовних одиницях, які набувають метафоричного потенціалу в процесі вторинної номінації.

Природним джерелом поповнення словника ІТ-дискурсу є англійська мова, що зумовлює інтернаціоналізацію термінології та її закріплення у вигляді англомовних номінацій. Таким чином, метафора в ІТ-комунікації функціонує не лише як стилістичний засіб, а й як когнітивний інструмент концептуалізації нових технологічних реалій.

Когнітивна теорія метафори досліджувалася такими вітчизняними та зарубіжними науковцями як Л.Белєхова [1], О.Селіванова [3], М.Джонсон [5], Дж.Лакофф [5], Дж.Маккормак [6] та Р.Сіз [7]. Аналіз метафори в інформаційному середовищі здійснювала Р.Теммерман [8] та С.Жаботинська [2]. Метафору як термінотворчий феномен розглядав Р.Бойд [4]. Проте динамічне зростання та збагачення ІТ лексики новими метафоричними одиницями потребує детальнішого вивчення, що й зумовило актуальність нашої розвідки

Метою даного дослідження є системний аналіз функціонування метафоричних виразів у межах ІТ-дискурсу. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки дослідницьких завдань, що мають концептуальний та методологічний характер, а саме: здійснити теоретичну рефлексію щодо понять «метафора» та «метафоричний процес», розглядаючи їх як когнітивно-дискурсивні категорії; окреслити основні напрями студіювання метафори в ІТ-дискурсі та виявити механізми її

утворення, зокрема через інтеграцію нейтральної та експресивно забарвленої лексики.

Природа метафори характеризується високою динамічністю та суб'єктивністю, що ускладнює формування однозначної концептуальної позиції щодо її сутності. Кожне дослідження та теоретична модель створюють власну інтерпретаційну картину процесу метафоризації, яка, проте, перебуває у взаємозв'язку з іншими підходами та відображається у різних дискурсивних практиках. Метафора виконує ключову функцію у репрезентації когнітивних можливостей людської свідомості, адже вона розглядається не лише як стилістичний троп, але й як спосіб пізнання та концептуалізації навколишнього середовища.

Функціональне призначення метафори полягає у створенні нової концептуальної думки, що надає мовленнєвому продукту іншу форму та семантичну перспективу. Річард Н.Бойд визначав метафору в науковому дискурсі як коментар у процесі порівняння, підкреслюючи її роль у полегшенні розуміння нових концептів і наукових знань [3]. Такий підхід зумовлює перехід від загального трактування метафори до більш вузького – концептуальної метафори. Когнітивна теорія метафори, розроблена Дж.Маккормаком [5], Дж.Лакоффом та М.Джонсоном [4], відкриває нові горизонти у феноменології метафори, демонструючи її вплив на структурування свідомості та процеси мислення. Лінгвістика, у цьому контексті, постає як наука, що має значний вплив на когнітивну діяльність людини.

Формування метафори можна розглядати як багаторівневий когнітивно-дискурсивний процес, у якому інформація проходить певні етапи трансформації, завершуючись у вигляді тропу – готового продукту інтелектуальної діяльності. Метафора постає як результат синтезу інформаційних структур та когнітивної бази даних. Попри численні дослідження, початкові етапи цього процесу залишаються малодоступними для спостереження, тоді як завершальні стадії описані найбільш чітко.

Аналіз інформаційних структур дозволяє виокремити три основні етапи проектування:

Концептуальне проектування [3, с.82-84] – формування базових концептів, що відображають первинне сприйняття реальності та утворюють основу для подальших когнітивних операцій.

Прагматичне проектування [3, с.89-91] – створення вербального опису у формі технічного завдання, яке постає як мовленнєвий образ ще неіснуючого предмета, співвіднесеного з відомими об'єктами.

Метафоричне проектування [3, с.86-88] – наділення нових понять або явищ характеристиками вже існуючих, що забезпечує їхню когнітивну доступність та семантичну зрозумілість.

Таким чином, метафора у сучасному дискурсі постає як багатовимірний когнітивний механізм, що поєднує нейтральну та експресивно забарвлену лексику, забезпечуючи процес концептуалізації та інтерпретації нових знань.

У межах даного дослідження здійснюється спроба класифікації ІТ-метафор сучасної англійської мови на основі трьох релевантних характеристик, що відображають дискурсивну специфіку та когнітивні механізми їх утворення. Класифікація ґрунтується на таких параметрах:

Спільні назви, форми та яскраві характеристики: метафори, що виникають на основі зовнішньої подібності або номінативної аналогії (наприклад: *archive, bin, bookmark, window, cloud, desktop, mouse, folder, firewall, Trojan horse*). У цьому випадку нейтральна лексика набуває експресивного забарвлення через перенесення властивостей матеріальних чи культурних об'єктів на технічні поняття.

Спільні функції та побудова: метафори, що відображають аналогію між функціональними процесами у сфері інформаційних технологій та іншими видами діяльності (наприклад: *scrolling, wizard, bounce, chatting, multitasking, backup, dialog box, cloud computing*). Тут метафоризація виконує когнітивну функцію пояснення нових явищ через уже відомі моделі дії.

Схожість за структурою: метафори, що формуються на основі структурних паралелей між ІТ-процесами та соціальними чи культурними практиками (наприклад: *googling, trolling, phishing, streaming, fragmentation, digitize*). Такі номінації демонструють дискурсивну тенденцію до інтеграції технічної термінології у повсякденну комунікацію, де експресивно забарвлена лексика поєднується з нейтральною.

Отримані результати класифікації підтверджують, що ІТ-дискурс сучасної англійської мови активно використовує метафору як когнітивний та комунікативний інструмент. Вона забезпечує доступність складних технічних понять, сприяє їхньому закріпленню у мовній практиці та водночас формує нові семантичні поля, що відображають взаємодію технологічної та культурної сфер.

Традиційно метафору розглядали як стилістичний троп у літературі, риторичі та дискурсі впливу. Однак сучасний аналіз метафоричного процесу відкриває нову перспективу: метафора є невід'ємною складовою ментальної діяльності, своєрідним «містком» між об'єктом і суб'єктом. Вона постає як результат когнітивного аналізу навколишнього середовища, де процес метафоризації є взаємозалежним і не може існувати поза комунікативним актом.

У сфері ІТ-дискурсу метафора виконує особливу роль. Технології, будучи новими й доступними широкому колу користувачів, потребують зрозумілої номінації. Метафора спрощує складні технічні процеси, редукує

їх до кількох влучних слів і забезпечує когнітивну доступність як для пересічного користувача, так і для спеціаліста.

Аналіз теорій метафори та її референтів дозволяє стверджувати, що цей семантичний прийом має значний вплив на повсякденне життя та використання технологій. Асоціативні ряди, що формуються від базових понять до нових концептів, демонструють потенціал людського мислення та підтверджують тісний зв'язок між лінгвістикою та психологією.

Отже, когнітивна метафора в ІТ-дискурсі є невід'ємною частиною сучасного розумового процесу. З огляду на постійне виникнення нових технологій, що потребують зрозумілої номінації, концептуальна метафора залишається перспективним напрямом мовознавчих студій. Її функціонування у різних дискурсивних векторах продовжує бути актуальним предметом наукових розвідок, адже метафора перебуває у процесі постійних модифікацій, відображаючи динаміку суспільного та технологічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белехова Л. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі, 2002.
2. Жаботинська С., Концептуальний аналіз мови: фреймові мережі // Мова. Науково-теоретичний журнал із мовознавства. №9: Проблеми прикладної лінгвістики / Під ред. Іщенко Д.С. - Одеса: Астропринт, 2004. С.81–92.
3. Селіванова О., Концептуальне моделювання і когнітивно-ономасіологічний аналіз. Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки. 2017. Вип. 2. С. 3–12.
4. Boyd, R., Metaphor and Theory change. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. с.30.
5. Lakoff G., Jonson M., Metaphors We Live By. 1980, С. 16-17, 23-24.
6. MacCormac, E., A Cognitive Theory of Metaphor. 1989, С. 359-360.
7. Sease, R., Metaphor's Role in the Information Behavior of Humans Interacting with Computers. Information Technology and Libraries, 27(4). 2008, С. 9–16.
8. Temmerman, R., Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive-Approach. John Benjamins Publishing. 2000, С. 165–175).